

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства та
природокористування

Кафедра землеустрою, кадастру, моніторингу земель та
геоінформатики

05-05-80

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до виконання самостійної роботи з навчальної дисципліни
«Територіально-просторове планування»

для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
за освітньо-професійною програмою «Геодезія та
землеустрій» спеціальності 193 «Геодезія та землеустрій»
денної та заочної форм навчання

Рекомендовано
науково-методичною радою з
якості ННІАЗ
Протокол № 9 від 19.05.2020 р.

Рівне – 2020

Методичні вказівки до виконання самостійної роботи з навчальної дисципліни «Територіально-просторове планування» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за освітньо-професійною програмою «Геодезія та землеустрій» спеціальності 193 «Геодезія та землеустрій» денної та заочної форм навчання [Електронне видання] / Придатко О. М., Ліщинський А. Г., Корбутяк В. М., Наконечна Ж. В. – Рівне : НУВГП, 2020. – 34 с.

Укладачі: Придатко О. М., старший викладач кафедри землеустрою, кадастру, моніторингу земель та геоінформатики; Ліщинський А. Г., к.т.н., доцент, завідувач кафедри землеустрою, кадастру, моніторингу земель та геоінформатики; Корбутяк В. М., к.т.н., доцент, завідувач кафедри землеустрою, кадастру, моніторингу земель та геоінформатики; Наконечна Ж. В., старший викладач кафедри землеустрою, кадастру, моніторингу земель та геоінформатики.

Відповідальний за випуск: Ліщинський А. Г., к.т.н., доцент, завідувач кафедри землеустрою, кадастру, моніторингу земель та геоінформатики.

Керівник групи забезпечення
Спеціальності 193
«Геодезія та землеустрій»

Мошинський В. С.

© Придатко О. М., Ліщинський А. Г.,
Корбутяк В. М., Наконечна Ж. В. 2020
© НУВГП, 2020

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Територіально-просторове планування» складена для студентів спеціальності «Геодезія та землеустрій».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є вивчення системи планування в Україні, методологію стратегічного і тактичного планування, застосування соціально-економічного аналізу у процесі стратегічного планування, моніторингу та оцінювання реалізації стратегічного плану, визначення засобів і методів обґрунтування планових рішень на регіональному та місцевому рівні, вивчення організаційних механізмів планової роботи з розвитку територій та інформаційної бази забезпечення процесу планування розвитку територій.

В результаті вивчення дисципліни студент повинен

знати:

- про систему планування та прогнозування розвитку міст і регіонів, діяльність посадових осіб та органів місцевої влади, їх повноваження та завдання у сфері соціально-економічного розвитку і планування;
- методологією стратегічного і тактичного планування, методичним інструментарієм обґрунтування планових рішень;
- принципи, методи і прийоми якісного та кількісного обґрунтування планових показників розвитку територій;
- вивчення питань як організувати планову роботу з розвитку територій.

вміти:

- оперувати основними категоріями і методами дисципліни при вирішенні професійних завдань;
- аналізувати проблеми та процеси та знаходити шляхи вирішення проблем, які виникають під час професійної діяльності;
- розробляти та здійснювати обґрунтування оптимальних та управлінських рішень, щодо планування розвитку території ОТГ;
- приймати обґрунтовані рішення;
- застосовувати знання в практичних ситуаціях і проводити дослідження на професійному рівні;

1. ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТА

Самостійна робота студента є однією із важливих складових навчального процесу, яка безпосередньо впливає на глибину, неформальність та стійкість набутих знань і умінь.

Метою самостійної роботи студента є забезпечення засвоєння в повному обсязі навчальної програми шляхом свідомого закріплення, поглиблення і систематизації набутих теоретичних знань, а також опанування навичок роботи з навчальною і науково-методичною літературою, вміння вільно орієнтуватися в інформаційному просторі.

Самостійна робота студента є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом під час позааудиторної навчальної роботи і його творчого застосування в майбутній професійній діяльності.

Самостійна робота з дисципліни «Управління урбанізованими територіями» передбачена навчальним планом підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 193 «Геодезія та землеустрій». Самостійна робота студентів спрямована на досягнення поставленої мети через виконання відповідних завдань, зміст, обсяги і структура яких наведені далі.

Під час виконання самостійної роботи студенти поглиблюють отримані знання та самостійно вивчають матеріали окремих шляхом опрацювання відповідної літератури, здійснюють підготовку до практичних занять та залікових модулів.

Самостійна робота студентів

№ з/п	Види навчальної діяльності	Обсяг часу, годин	
		денна форма	заочна форма
1	Підготовка до аудиторних занять	22	16
2	Підготовка до контрольних заходів	26	28
3	Опрацювання тем, які не розглядаються під час аудиторних занять	30	68
	Всього	78	112

2. ТЕМАТИКА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна форма	заочна форма
1	Вивчення системи планування в Україні	5	10
2	Методологія стратегічного і тактичного планування	5	10
3	Застосування соціально-економічного аналізу у процесі стратегічного планування	5	12
4	Моніторинг та оцінка реалізації стратегічного планування	5	12
5	Визначення засобів і методів обґрунтування планових рішень на регіональному та місцевому рівні	5	11
6	Вивчення організаційних механізмів планової роботи з розвитку територій та інформаційної бази забезпечення процесу планування розвитку територій	5	13
	Разом	30	68

3. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Тема 1 Вивчення системи планування в Україні

Інтегроване просторове планування. Цінність інтегрованого просторового планування для ОТГ. Місце підходу інтегрованого планування у взаємодії з іншими.

Основні поняття та терміни

Інтегрованість, в нашому випадку, означає врахування при плануванні розвитку території всіх сфер життєдіяльності (економіки, мобільності, освіти, медицини, сфери послуг, історії, культури, екології, ландшафту) та залучення широкого кола заінтересованих сторін (локальних бізнесів, громадських ініціатив, представників влади).

Простір означає, що будь-які планувальні рішення мають бути покладені на мапу території.

Інтегроване просторове планування цінне для планування розвитку територій громад через те, що виконує координуючу функцію кількох процесів (рис.1):

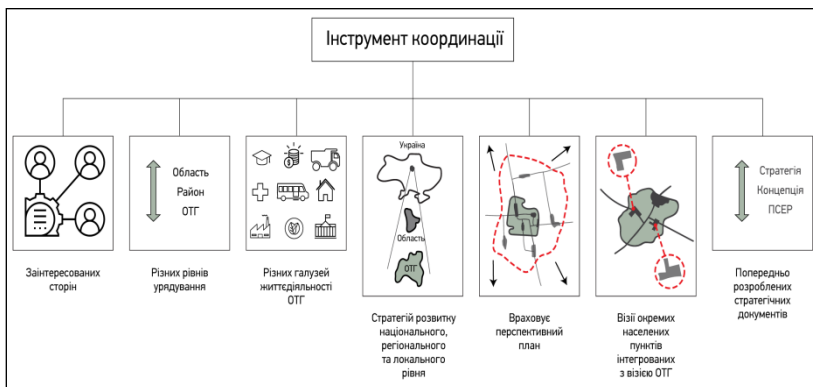

Рис. 1 Інструмент координації процесів

«Стратегічне просторове планування», «М'яке просторове планування», «Неформальне просторове планування», «Регіональне планування», «Міське планування». Окрім «інтегрованого», існують і інші різновиди «просторового планування». На схемі (рис.2) зображені протилежні пари різних підходів у просторовому плануванні, і вказані критерії їх виділення.

Рис. 2 Схеми різних підходів просторового планування

Рекомендована література: [1, 2, 4, 5, 9, 10, 15, 17, 20, 23, 24]

Тема 2 Методологія стратегічного і тактичного планування

Системність та цілісність стратегічного планування.
Циклічність та постійність розробки стратегічних планів.
Використання інноваційних підходів до формування стратегії
розвитку з метою отримання унікальних можливостей розвитку.

Основні поняття та терміни

Методологія формування стратегії розвитку – це сукупність основних базових підходів дослідження, які являють собою системність та цілісність науковопрактичних методів пізнання. З метою забезпечення об'єктивності та комплексності дослідження необхідно визначити основні методологічні засади формування стратегії розвитку шляхом поєднання загальновідомих принципів та індивідуальних підходів в умовах специфіки діяльності об'єктів господарювання.

Принцип системності планування означає, що основні елементи системи планування і взаємозв'язку між ними повинні забезпечувати цілісність і комплексність процесу планування. Сутність комплексної системи планування полягає в єдності і логічній послідовності процесу формування планів. Система планування і прогнозування містить передбачення і сценарії розвитку, які повинні створювати варіанти його перспектив залежно від розвитку зовнішнього і внутрішнього середовищ підприємств. На основі прогнозів за кожним сценарієм розвитку слід формувати стратегічні плани, таких планів не повинно бути менше, ніж сценаріїв розвитку. Принцип єдності, цілісності і взаємозв'язку довгострокового, середньострокового і короткострокового видів планування. Цей принцип ґрунтується на ієрархічній трансформації планів – стратегічних – у тактичні, тактичних – у оперативні (рис. 3)

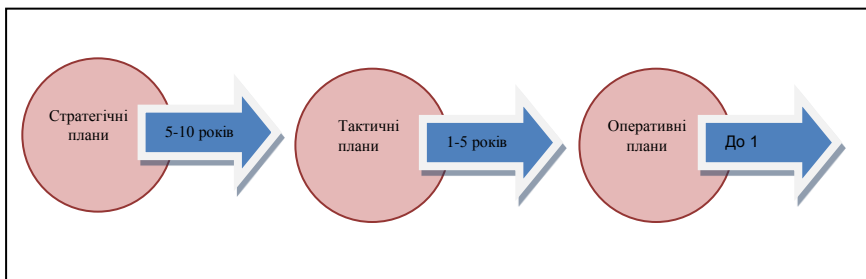

Рис.3 Комплексність стратегічного планування

Суть систематизації та цілісності полягає у дослідженні об'єкта як відокремлених і в той же час взаємопов'язаних елементів. Такий підхід дозволяє детально проаналізувати кожен окрему структурну одиницю системи та конкретизувати результати дослідження.

На рис. 4 зазначено основні етапи стратегічного планування, які повинні постійно повторюватись впродовж всього життєвого циклу об'єкту господарювання, тим самим забезпечуючи досягнення його місії

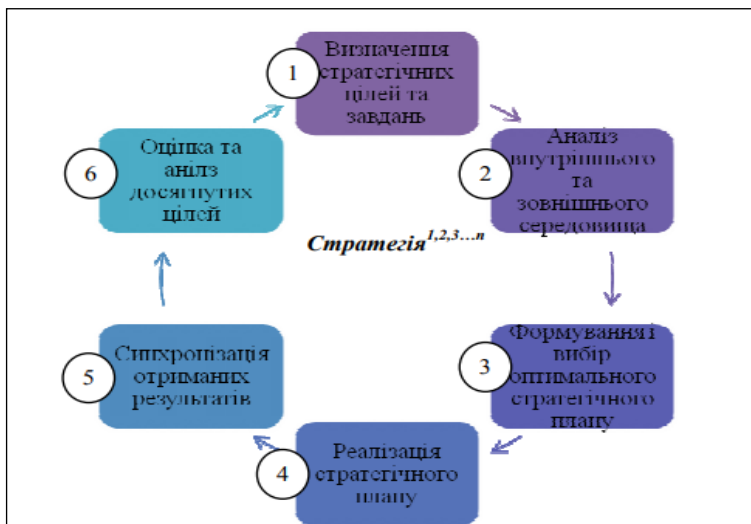

Рис.4 Постійність основних етапів стратегічного планування

Етапи стратегічного планування забезпечують досягнення реалізації певної стратегії. Після реалізації першої стратегії переходять до реалізації другої і т.д. (рис. 5). У цьому і полягає циклічність та постійність стратегічного планування. Забезпечивши безперервну стратегічну спрямованість, сільськогосподарські підприємства матимуть ряд конкурентних переваг перед своїми конкурентами, зокрема: чітке бачення майбутнього, готовність до змін зовнішнього середовища, швидка адаптація внутрішнього середовища, використання нових інноваційних підходів та інструментів в управлінні, застосування сучасних агротехнологій тощо.

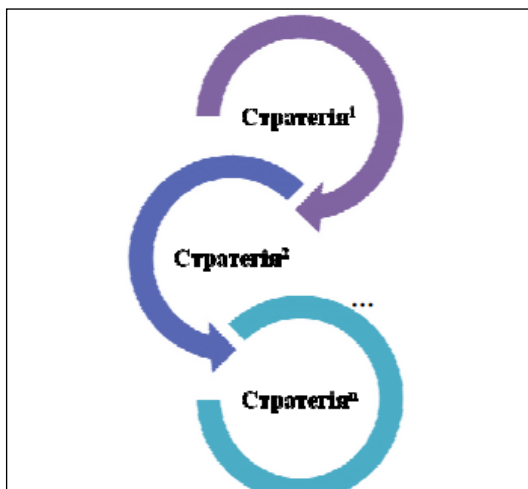

Рис.5 Циклічність стратегічного планування

Використання інноваційних підходів до формування стратегії розвитку сільськогосподарських підприємств повинно стати якісно новим етапом в процесі управління. Керівникам сільськогосподарських підприємств необхідно виходити за рамки традиційних методів стратегічного планування для того,

щоб розширювати потенційні можливості та створювати конкурентні переваги.

Рекомендована література: [1, 2, 3, 6, 8, 17, 18, 26, 30, 36, 37]

Тема 3. Застосування соціально-економічного аналізу у процесі стратегічного планування

Стратегічне планування в сучасних умовах. Сутність стратегічного планування. Реалізація стратегічного планування. Стратегічне планування як інструмент ефективного рішення соціально-економічного розвитку регіону.

Основні поняття та терміни

Стратегічне планування – це систематизовані та більш менш формалізовані зусилля усієї організації, спрямовані на розробку стратегій, оформлення їх у вигляді стратегічних планових документів різного типу, організацію виконання цих стратегічних планів, проектів і програм.

Планування є початковим моментом при реалізації всього процесу управління. В рамках планування відбувається ухвалення рішень про те, яким чином будуть реалізовані ті або інші функції управління і організована діяльність органів місцевого самоврядування для досягнення перспективних цільових установок. Стратегічне планування в сучасних умовах виступає одним з інструментів управління економічними інтересами органів регіональної влади. Воно дозволяє розробляти механізми реагування і адаптації до зовнішнього середовища господарювання, сприяє зниженню її невизначеності і формує основу для послідовної політики, направленої як на вирішення поточних проблем, так і питань довгострокового розвитку.

Сутність стратегічного планування на регіональному рівні можна визначити як діяльність виконавчих органів влади регіону по реалізації централізованого початку управління з метою перспективного забезпечення балансу галузевих і місцевих інтересів у вирішенні сукупності проблем довгострокового соціально-економічного розвитку.

Основні принципи стратегічного планування на регіональному рівні:

- 1) цілеспрямованість, який припускає обґрунтування стратегічних цілей і пріоритетів;
- 2) соціально-економічного розвитку регіону;
- 3) єдність, який означає, що використовувані в плануванні показники треба обґрунтовувати в їх єдності, з урахуванням теоретичної і практичної взаємозалежності;
- 4) соціальності, що має на увазі, що при формуванні стратегічних цілей розвитку території, механізмів їх реалізації пріоритетними повинні бути інтереси населення, вирішення проблем підвищення якості і умов життя;
- 5) точність, що вимагає обґрунтованості, деталізації і конкретизації цільового планового показника;
- 6) безперервності, що визначає процес планування як безперервний, коли на зміну одному виконаному плану приходить інший, а на зміну другому – наступний;
- 7) адаптивності, що означає, що формування концепції регіонального розвитку необхідно здійснювати з урахуванням можливих змін зовнішнього середовища;
- 8) демократичності, що означає гласність і відвертість ходу і результатів робіт по стратегічному плануванню регіонального розвитку, залучення до розгляду і експертизи проєктів;
- 9) професіоналізму, що має на увазі, що процес розробки стратегії забезпечується спеціальною підготовкою учасників

робіт, створенням необхідної методичної і інформаційної бази, залученням до розробки фахівців з системи управління регіоном;

10) ефективності, який означає необхідність розробки методики оцінки ефективності реалізації планових показників, а також необхідність доказу, що саме пропонований набір цілей економічного розвитку, функцій, визначених як пріоритетні, намічені шляхи їх реалізації, забезпечать досягнення необхідної якості життя населення з найменшими витратами;

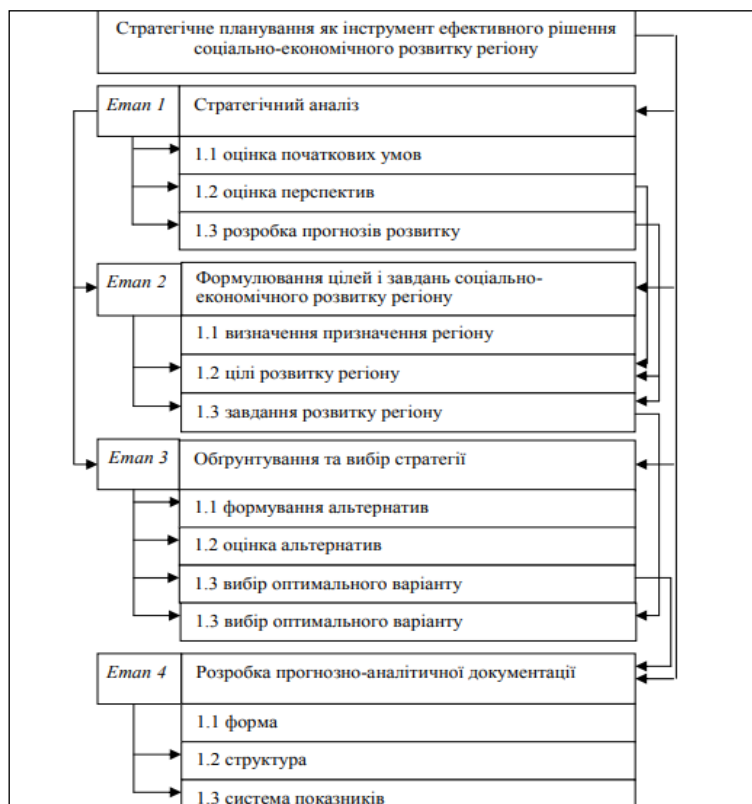

Рис.6 Принципова схема стратегічного планування соціально-економічного розвитку регіону

Стратегічне планування являє собою безперервний процес. Реалізація стратегічного плану дозволяє регіону: розвивати і ефективніше використовувати наявний соціально-економічний потенціал; підвищити інвестиційну привабливість; забезпечити соціальну стабільність, суспільну безпеку і особисту безпеку громадян; зміцнити положення регіону.

Таким чином, стратегічне планування на регіональному рівні являє собою процес визначення цілей і значень економічних показників по основних, найбільш важливим напрямках соціально-економічного розвитку регіону на тривалу перспективу на основі прогнозу майбутнього стану системи, формування механізму їх реалізації і є елементом державного управління по досягненню поставлених цілей.

Процес стратегічного планування на рівні регіону включає наступні етапи (рис.6).

Етап 1. Стратегічний аналіз. Сутність першого етапу полягає в тому, щоб організувати роботу по аналізу проблем соціально-економічного розвитку і розробці планової документації. Стратегічний аналіз дозволяє оцінити вплив зовнішніх та внутрішніх факторів, які здійснюють вплив на розвиток регіону, що визначає вибір стратегії та перспективи розвитку її реалізації.

Перспективний розвиток регіону в значній мірі залежить від досягнутого у попередньому періоді стану і рівня ефективності використання соціально-економічного потенціалу регіону.

Етап 2. Формулювання місії, цілей і завдань соціально-економічного розвитку регіону. Місія повинна бути соціально значущою. На даному етапі важливо виявити дійсні бажання, інтереси і потреби місцевого співтовариства. Тільки соціально орієнтований план або програма дістануть суспільне схвалення і підтримку.

На цьому етапі формується система цілей соціально-економічного розвитку регіону на перспективу. На підставі виявлених проблем соціального і економічного характеру формуються довгострокові і короткострокові цілі на кожному рівні влади в регіоні для всіх проектів і цільових програм. Цілі повинні бути сформульовані так, щоб залишалася можливість їх коректування у разі зміни зовнішніх або внутрішніх умов, при яких передбачалося їх досягнення. Одночасно цілі повинні бути прийнятні для основних суб'єктів, що беруть участь в їх реалізації. Рівень розвитку об'єкту управління, до досягнення якого прагнуть органи місцевого самоврядування, повинен бути реалістичним.

За підсумками другого етапу формується стратегія соціально-економічного розвитку регіону. Зацікавлені сторони обговорюють отриманий документ, вносять до нього правки і зауваження. Узгоджений документ виноситься на затвердження законодавчою гілкою влади.

Етап 3. Обґрунтування та вибір стратегії. Третій етап стратегічного планування безпосередньо пов'язаний з розробкою стратегії соціально-економічного розвитку регіону. Він припускає формування і оцінку альтернативних напрямів регіонального розвитку, а також вибір найбільш переважного його варіанту.

Формування і оцінка альтернативних варіантів розвитку регіону представляє самостійну цінність для управління і реалізується в процесі стратегічного планування. При цьому виділяються тимчасові рамки, заходи, ресурси, обсяги і джерела фінансування, а також відповідальні за реалізацію намічених заходів.

Етап 4. Розробка прогнозно-аналітичної документації. В рамках четвертого етапу обґрунтовується вибір прогнозно-

аналітичного документа стратегічного розвитку регіону, що розробляється. Прогнозно-аналітичний документ, що розробляється, є інструментом реалізації політики суб'єкта управління; розкриває цілі і напрями його розвитку; визначає етапи соціально-економічного розвитку суспільства в цілому і його окремих підсистем; виступає як міра, критерій економічного і соціального прогресу суспільства. Він обґрунтовується конкретним цифровим матеріалом і відповідними розрахунками на підставі прогнозування внутрішньої діяльності регіону. При цьому здійснюється багатоваріантність розрахунків прогнозів, і вибираються найбільш ефективні стратегічні альтернативи.

Основними документами у сфері комплексного соціально-економічного розвитку регіону є концепція і комплексна програма (стратегічний план) соціально-економічного розвитку, що розробляється на її основі. Структура концепції обумовлена системою цілей і завдань соціально-економічного розвитку регіону. На етапі розробки концепції розвитку регіону повинна бути сформована узгоджена система інтересів влади, бізнесу і населення для реалізації стратегічних пріоритетів соціально-економічного розвитку.

Помилка у формулюванні основних стратегічних ідей розвитку регіону, відсутність формалізованого консенсусу інтересів населення, бізнес-структур і органів влади відносно основних стратегічних цілей і пріоритетів розвитку району роблять все подальші етапи планування не ефективними.

Рекомендована література: [4, 5, 7, 8, 10, 17, 23, 24, 31, 36]

Тема 4. Моніторинг та оцінка реалізації стратегічного планування.

Система моніторингу та оцінки реалізації державної стратегії регіонального розвитку. Види моніторингу. Завдання моніторингу та оцінки процесу реалізації стратегії та планів. Індикатори процесу реалізації державної стратегії регіонального розвитку. Критерії оцінки успішності реалізації планів. Способи оцінки та організація моніторингу.

Основні поняття та терміни

Моніторинг та оцінка – це важливий і обов’язковий етап у процесі реалізації проектів та стратегії . Моніторинг та оцінка включають збір, обробку і аналіз даних та інформації , що здійснюються з метою аналізу досягнень і прогресу в реалізації плану дій, проектів та програм (стратегії), а також для визначення ризиків і проблем у процесі реалізації планів, виявлення необхідності їх коригування

Моніторинг – це постійний процес збору даних про процес і показники виконання заходів, що досягаються у ході реалізації механізму управління.

Два основні види моніторингу:

1. **Моніторинг ситуації**, коли визначається факт зміни умов чи незмінний стан справ. Це також передбачає збір інформації про загальні тенденції інфраструктурного розвитку, зміни державної інфраструктурної політики, інституційні зміни тощо.

2. **Моніторинг процесу** передбачає відстежування прогресу щодо впровадження тих чи інших елементів програми та досягнення конкретних коротко та середньострокових результатів.

СПОСОБИ ПРОВЕДЕННЯ МОНІТОРИНГУ:

1. Внутрішній моніторинг. Це моніторинг, який здійснюють члени робочої групи чи комітету зі стратегічного планування, економічний підрозділ виконавчого органу місцевого самоврядування та ін. Перевагами такого моніторингу є те, що виконавці добре володіють ситуацією, можуть швидко знайти необхідну інформацію та дати їй оцінку. До недоліків відносять можливу упередженість та бажання показати кращі і вигідніші показники, що призводить до спотворення ситуації, а також недостатнє володіння методиками моніторингу.

2. Зовнішній моніторинг. Це моніторинг, який здійснюють зовнішні експерти і яких можна розділити на незалежних і тих, які представляють вищі органи, що уповноважені проводити моніторинг. Недолік такого моніторингу полягає в обмеженому розумінні специфіки й особливостей внутрішньої ситуації. Перевага – висока професійність виконавців, незацікавленість у викривленні об'єктивних даних, бажання допомогти в розв'язанні проблем.

3. Змішаний моніторинг. Це моніторинг, який здійснюється із залученням як зовнішніх, так і внутрішніх експертів і є, можливо, найефективнішим. Поєднання знання внутрішньої ситуації з професійним застосуванням методів моніторингу може привести до виявлення й аналізу багатьох важливих аспектів та прихованих моментів, що підвищить результативність стратегії. Для того, щоб моніторинг виявився успішним, при його запровадженні необхідно дотримуватись певних вимог.

Завдання моніторингу та оцінки процесу реалізації стратегії та планів:

- визначити рівень успішності просування процесу реалізації планів стратегії розвитку громад;

- встановити проблеми на ранніх стадіях реалізації стратегії та оперативно відреагувати на відхилення від запланованих планів дій;

- визначити, наскільки успішно вдається досягти заздалегідь намічених цілей в ході реалізації стратегії, особливо стосовно доцільності продовження тих чи інших заходів (програм та проєктів), передбачених у плані дій стратегії;

- провести коригування планів дій стратегії – заходів, програм чи проєктів;

- перевірити ефективність нових ідей при реалізації проєктів у рамках стратегії;

- визначити найкращий варіант оперативної програми чи проєкту в рамках стратегії для подальшого використання її в якості робочої програми (проєкту);

- довести необхідність подальшого фінансування проєкту в рамках планів стратегії розвитку громади.

Головна мета моніторингу та оцінки стратегічних планів розвитку громад – найкращим чином (отримати найкращі результати з меншими затратами) забезпечити досягнення цілей стратегії, шляхом оцінки поступу в реалізації планів дій – заходів, завдань, програм чи проєктів та оперативних цілей, їх коригування (при потребі) та виконання.

Оцінювання – це не одноразовий захід, проте здійснюється в міру виникнення необхідності глибшого й масштабнішого аналізу взаємозв'язку між проблемами та запитам зацікавлених сторін, на задоволення яких спрямовані заходи механізму управління розвитком інфраструктурного забезпечення регіону.

Оцінка управління розвитком інфраструктурного забезпечення регіону базується на якісному зборі інформації для раціонального регулювання взаємозв'язків у регіоні. Така оцінка обумовлена необхідністю запобігання відставання

інфраструктури від вимог часу та потреб регіону, дотримання екологічних норм, стандартів; задоволення потреб різних зацікавлених сторін, як то бізнесу та населення в продукції транспортної інфраструктури; регулювання економічних процесів в регіоні та іншими факторами.

Прямі індикатори застосовують у випадках, коли зміни в об'єкті спостереження може помітити безпосередньо суб'єкт. Зазвичай це стосується короткотермінових результатів. Прямий індикатор точніший, повніший та зручніший для безпосереднього застосування.

Непрямі індикатори використовуються замість прямих або як доповнення до них. Їх застосовують у випадках, коли досягнення (чи недосагнення) результатів (тобто змін в об'єкті спостереження): не може бути зафіксованим і вимірним безпосередньо, а лише опосередковано, наприклад, якість обслуговування, організаційний розвиток тощо; може бути безпосередньо вимірним, але вартість такого вимірювання буде невиправдано високою; може бути вимірним лише з плином значної кількості часу по завершенні заходу (програми).

Критерії оцінки успішності реалізації планів:

1. Відповідність. За критерієм відповідності оцінюється, наскільки стратегічний план відповідає державним пріоритетам, функціям і планам діяльності органу влади, який відповідає за його реалізацію.

2. Результативність. За критерієм результативності оцінюється ступінь досягнення встановлених цілей та їх вплив на цільову групу (групи).

3. Ефективність. Критерій ефективності вказує на кількість витрачених ресурсів на одиницю результату, який бажано порівнювати з попередніми чи плановими показниками, прийнятими нормами та стандартами, показниками в інших

територіальних громадах, організаціях, в середньому по області чи Україні. Прикладом показника може бути вартість перепідготовки одного безробітного, вартість створення та утримання агенції залучення інвестицій, вартість збирання та вивезення однієї тонни сміття.

4. Витратність. Критерій витратності визначає загальну кількість ресурсів (фінансових, матеріальних, людських та інших), витрачених на досягнення результату, загальну вартість та масштаб проекту.

5. Сталість. За критерієм сталості оцінюється спроможність продовження дії виконаних програм та проектів стратегічного плану після завершення дії впливу.

З метою отримання точних результатів оцінки процесу моніторингу необхідно:

- розробити організаційну схему та документи, відповідно до яких здійснюватиметься управління процесом моніторингу,
- визначити зацікавлених сторін та методи залучення їх до процесу оцінювання. Підвищенню професійності й об'єктивності оцінки моніторингу сприятимуть такі рекомендації :
 - оцінку моніторингу повинна здійснювати група, не пов'язана з тими, хто відповідає за реалізацію програм;
 - повинна використовуватися комплексна методологія збору даних, яка передбачає багато каналів паралельного отримання інформації ;
 - результати та рекомендації мають бути підтверджені фактами;
 - рекомендується залучити до роботи наглядовий комітет (наглядову раду, дорадчий комітет тощо) з широким внутрішнім і зовнішнім представництвом.

За результатами оцінки складається узагальнюючий документ (звіт), у якому розкривають:

- характеристику стратегії ;
- методологію оцінки; • дані та показники, отримані в процесі оцінки; • висновки (аналіз та синтез отриманих даних);
- рекомендації щодо майбутнього стратегії ;
- уроки, які можуть стосуватися майбутнього громади. Для того, щоб процес моніторингу та оцінки ефективно допоміг ухваленню рішень органами влади, він повинен містити чіткі й корисні рекомендації . Рекомендацій має бути небагато, але вони повинні бути конкретними і пов'язаними із висновками дослідження (довгий перелік покращень користі не дає).

Рекомендована література: [3, 5, 16, 17, 18, 19, 30, 31, 32, 33]

Тема 5. Визначення засобів і методів обґрунтування планових рішень на регіональному та місцевому рівні.

Аналіз місцевої соціально-економічної бази та аналіз готовності конкретної адміністративно-територіальної одиниці до розвитку. Стратегічні альтернативи. Ідея самоорганізації. Механізми впровадження стратегії.

Основні поняття та терміни

Аналіз економічної бази має охоплювати:

- визначення секторів, що є домінантними в місцевій економіці у сенсі кількості робочих місць, обсягів продажу, суми податків і зв'язків з іншими місцевими економічними галузями;
- визначення важливих зв'язків між місцевою й

зовнішньою економіками, щоб оцінити, як місцеві сектори економіки реагують на зміни в економіці регіону, держави та світу;

- оцінку потенційної схильності конкретної місцевості до економічного зростання, стабільності або спаду, а також визначення тих обставин, що можуть започаткувати або доповнити кожну з тенденцій.

Існує чотири типи стратегічних альтернатив. Кожна надає особливої ваги або:

- 1) розвитку місцевості, тобто фізичного середовища;
- 2) розвитку бізнесу;
- 3) розвитку людських ресурсів;
- місцевим громадським ініціативам.

Суть економічного розвитку виявляється через конкретну діяльність, спрямовану на поліпшення реальної ситуації в різних секторах економіки, з використанням наявних або досяжних ресурсів:

- 1) інфраструктурі та природні ресурси;
- 2) людські ресурси;
- 3) наявність ринків для розширеного розвитку;
- 4) управління і менеджмент; фінансові ресурси.

Методологічною базою всіх стратегічних рішень місцевого самоврядування є *ідея самоорганізації*, яка виходить з того, що орган місцевого самоврядування підпорядковується, насамперед, жителям відповідної території.

Згідно з цим орган місцевого самоврядування має здійснювати свою стратегічну діяльність як реальний суб'єкт управління, раціонально реалізуючи "правила гри" в умовах існуючого співвідношення свободи і відповідальності

Реалізація стратегічного плану передбачає опрацювання

регіональною робочою групою та подання відповідній раді на затвердження пропозицій щодо механізмів упровадження стратегії (табл. 1).

Таблиця 1

Механізми впровадження стратегії

Назва	Зміст
Організаційно-правовий	Підписання зацікавленими сторонами – представниками влади, бізнесу чи громади – меморандуму про спільне виконання операційних дій та проектів; перегляд раніше прийнятих нормативно-правових актів обласної ради та обласної державної адміністрації щодо їх відповідності стратегічним цілям і пріоритетам; розроблення нових нормативно-правових актів; створення інституційної інфраструктури реалізації стратегії; підготовка кадрів, здатних вирішувати відповідні питання; укладання угод з Кабінетом Міністрів України щодо спільного виконання програм з реалізації державних пріоритетів на території регіону тощо
Фінансово економічний	Передбачення в місцевому бюджеті розвитку видатків на вжиття заходів та реалізацію проектів стратегічного плану; об'єднання коштів місцевих бюджетів територіальних громад на договірній основі для виконання спільних завдань розвитку території; одержання з державного бюджету субвенцій і субсидій для виконання проектів з реалізації державних пріоритетів на території регіону; залучення кредитів фінансових інституцій; стимулювання розвитку небанківського фінансового сектору; розроблення інвестиційних проектів і бізнес-планів; стимулювання та залучення коштів населення, підприємств, організацій та іноземних інвесторів; залучення грантів українських, іноземних та міжнародних організацій; сприяння вирішенню земельних питань тощо

Інформаційно-комунікаційний	Створення геоінформаційних місцевих систем та інформаційних центрів; створення інвестиційно привабливого іміджу області; розроблення та впровадження комунікаційної стратегії для інформування зацікавлених осіб і територіальної громади області про процес реалізації положень стратегії
Проектно-методологічний	Забезпечення науково-методичного супроводу впровадження стратегічного плану; забезпечення розроблення детальної проектної документації тощо

Досягнення найбільш очікуваних цілей стратегічного плану значною мірою залежить не просто від виконання визначеного та вибраних механізмів реалізації, а переважно від впливу здійсненого на цільову сферу.

Рекомендована література: [4, 5, 10, 15, 25, 32, 36]

Тема 6. Вивчення організаційних механізмів планової роботи з розвитку територій та інформаційної бази забезпечення процесу планування розвитку територій. Правила в діяльності місцевої влади для забезпечення розвитку територій. Форсайт як спосіб планування розвитку територій. Розвиток інформаційної системи для покращення бізнес-середовища. Створення інформаційної бази про бізнес-можливості та потреби місцевого ринку. Автоматизована система муніципальної статистики (АСМС).

Основні поняття та терміни

Правила в діяльності місцевої влади для забезпечення розвитку територій:

- Працювати над залученням продуктивних інвестицій (у т.ч. прямих іноземних інвестицій багатонаціональних корпорацій) та створенням високотехнологічних робочих місць

- Сприяти розвитку бізнесу та формувати кластери (ланцюжки зростання доданої вартості)

- Розвивати інфраструктуру, впроваджувати енергоефективні технології, оптимізувати транспортні потоки та визначитися в поведінці із ТПВ

- Розвивати партнерські стосунки з бізнесом (ДПП), спонукати бізнес до соціальної та етичної відповідальності

- Стати партнером для громади, залучати громаду, змінювати її ментальність

- Інтегрувати стратегічні плани у функціональну діяльність влади, враховуючи усі складові сталого розвитку

- Реформувати структуру управління розвитком відповідно до завдань та цілей стратегії

- Забезпечувати перманентне навчання персоналу.

«Форсайт» (від англ. foresight) – погляд в майбутнє, передбачення, розсудливість, далекоглядність, передбачливість. У перекладі з англійської слово «foresight» означає «передбачення» і застосовується в прогнозуванні у значенні «погляд у майбутнє», «бачення майбутнього». **Форсайт** – це процес систематичного визначення нових стратегічних напрямів, які в довгостроковій перспективі зможуть серйозно вплинути на економічний і соціальний розвиток. Він включає: обговорення можливих шляхів розвитку і формування на основі цього довгострокових пріоритетів в різних галузях і сферах; сукупність інструментів, що дозволяють активно передбачати проблеми майбутнього та активний прогноз, який включає елементи дії на майбутнє.

Методологія форсайту поєднує наукове прогнозування з урахуванням інтересів відомого трикутника «влада – бізнес – громада» шляхом дієвого залучення до процесу «створення моделі майбутнього» так званих «стейкхолдерів», або «зацікавлених сторін» – тобто саме тих, хто буде брати участь у плануванні та реалізації і, головне, тих, на кого найбільше вплинуть наслідки цієї реалізації. Методичний інструментарій форсайту включає велике різноманіття методів вироблення перспектив, що існують у різних науках і прикладних сферах, використовуючи як традиційні методи, так і нові, креативні. Основні методи, які відображають різні функції форсайту, з'єднані в чотири групи і отримали назву «кристал методів форсайту» (рис.7). Він включає: «аналіз» (аналіз поточної ситуації); «експертизу» (прогнозування тенденцій); «креативні методи» (вироблення нових ідей щодо майбутнього); «взаємодію» (узгодження поглядів і забезпечення взаємодії).

Рис.7 «Кристал методів форсайту»

Розвиток *інформаційної системи для покращення бізнес-середовища*

Покращення доступу до інформації про вільні ресурси (об'єкти) для бізнесу (земля, споруди, приміщення, комунікації тощо) операційні цілі:

- провести інвентаризацію нерухомого майна, яке є в комунальній та державній власності і сформувати базу даних його використання (відповідає міська рада);

- розробити єдиний реєстр нерухомого майна, який матиме відповідну структуру і буде легко поновлюватися (відповідає міська рада);

- створити відповідні розділи на сайті міської ради, де розмістити, періодично поновлюючи, інформацію про вільні ресурси (об'єкти) для бізнесу і процедури їх отримання (відповідає міська рада);

- підвищити рівень доступу до інформації про вільні ресурси для бізнесу, якою володіє (може володіти) міська влада і залучити для цього бізнес-центр (відповідає міська рада);

- створити комплексну систему поширення інформації про можливі ресурси для бізнесу (відповідає міська рада та бізнес-центр);

- переорієнтувати діяльність підрозділів міської ради, що відповідають за економічний розвиток, на покращення створення сприятливого середовища для розвитку бізнесу і забезпечення бізнесу необхідною інформацією в рамках компетенції міської ради (відповідає міська рада).

Створення інформаційної бази про бізнес-можливості та потреби місцевого ринку операційні цілі:

- забезпечити регулярне видання бізнес-довідників (відповідає бізнес-центр)

- організувати створення системи збору та постійного оновлення первинної інформації маркетингового характеру (рівень цін, споживання, торговий баланс, структурне безробіття тощо (відповідає міська рада та бізнес-центр);

- сконцентрувати та розмістити на відповідних розділах сайту міської ради інформацію про бізнес-можливості та потреби місцевого ринку (відповідає міська рада);

- створити систему взаємодії (круглі столи, громадські слухання з питань, що цікавлять бізнес, неформальні зустрічі, бізнес клуби, захист інтересів бізнесу, наявність бізнес-інформації, можливість налагодження бізнес-мережі та мережевої реклами тощо) між місцевим бізнесом та бізнес-центром (відповідає бізнес-центр);

- розробити програму формування та проведення політики співпраці малого і середнього бізнесу з будівельним кластером (відповідає міська рада).

Автоматизована система муніципальної статистики (АСМС) – це електронна система збору, збереження та обробки інформації про основні сфери життєдіяльності територіальних громад та діяльності органів самоврядування. АСМС розроблена Асоціацією міст України з метою надання органам місцевого самоврядування дієвого управлінського інструменту та створення потужного інформаційного ресурсу для органів місцевого самоврядування.

АСМС побудована таким чином, що дає змогу:

- накопичувати дані муніципальної статистики для кожного міста протягом тривалого періоду;

- проводити відповідні порівняння як у межах однієї територіальної громади в розрізі по роках, так і для різних територіальних громад. Інформація про міста, їх життєдіяльність сформована в організовану електронну базу даних без додаткових технічних і матеріальних витрат з бок міст, оскільки розміщена і обслуговується на сервері АМУ. Це дає можливість при мінімумі витрат часу і робочої сили максимально швидко знаходити потрібні дані, аналізувати їх,

оперувати ними, використовувати для складання профілю громади, інвестиційного паспорту та інших подібних документів, звітів, у тому числі для різних категорій споживачів. АСМС дає змогу ОМС позиціонувати себе серед інших подібних громад, оцінювати порівняльні конкурентні переваги, оскільки є основою для проведення порівняльного аналізу (бенчмаркінгу) територіальної громади. Використання АСМС створює реальну можливість отримати кількісну інформацію про інші міста України, виявити кращі результати та передовий досвід, вивчити та застосувати його.

Перелік сфер, представлених в АСМС та їх коротка характеристика:

Населення. Зайнятість та доходи.

Бюджет (доходи), (видатки).

Економічний розвиток. Показники даної сфери описують стан розвитку підприємництва та промисловості в населеному пункті.

Показники сфер житлово-комунального господарства описують послуги, що надаються населенню.

Водопостачання, водовідведення - як зменшити неефективні втрати води та електроенергії при наданні цієї послуги населенню (показники втрати води, енергоефективності інші)

Теплопостачання - порівняння себе з іншими містами дасть можливість виявити передові практики енергозбереження у сфері теплопостачання.

Тверді побутові відходи - динаміку змін можна побачити, аналізуючи відповідні показники та оцінюючи роботу підприємств, що вивозять, збирають чи переробляють ТПВ.

Житловий фонд - рівень послуги залежить від економічної обґрунтованості при прийнятті, з одного боку, та вчасної та повної її оплати споживачами, з іншої.

Благоустрій - показники, що описують благоустрій показники з озеленення, зовнішнього освітлення. дорожньо-мостового господарства.

Транспорт - показники сфери транспорту показують як жителі забезпечені послугами громадського транспорту, як змінюється пасажиропотік.

Соціальний захис - скільки членів територіальної громади отримують соціальну підтримку від держави та від громади безпосередньо та скільки для цього залучено ресурсів - людських та матеріальних.

Охорона здоров'я - перелік показників даної сфери дає можливість описати динаміку розвитку сфери охорони здоров'я, оцінити стан громадського здоров'я - одна з головних цінностей

Освіта - важливою рисою є наявність планових та фактичних значень бюджетної забезпеченості вихованців усіх закладів освіти.

Культура - цікавим показником у цьому плані є відсоток оновлення книжкового фонду.

Будь яка ОТГ, що є учасником АСМС і надала інформацію до бази даних системи, може скористатись як власною інформацією з різних сфер самоврядування, так і інформацією міст, подібних за певними критеріями (кількістю населення, статусом, географією тощо). Основним «продуктом» АСМС є три види звітів в табличному або графічному вигляді, які можна легко сформувати, переглянути, зберегти чи роздрукувати, йдучи за підказками системи. Це звіти: «Моє місто», «Порівняння міст», «Стандартний звіт». Відповідно до структури АСМС користувач може побудувати звіти у сферах, перелік яких наведено вище.

Рекомендована література: [4, 5, 7, 10, 11, 8, 16, 30, 32, 38]

4. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова

1. Дідик В.В., Павлів А.П. Планування міст : навч. посіб. Львів: НУ «Львівська політехніка», 2003. 412 с.
2. Ступень М.Г., Гулько Р.Й., Микула О.Я. Кадастр населених пунктів: підручник. Львів: «Новий світ-2000», 2005. 392 с.
3. Грабовецький Б. Є. Економічне прогнозування і планування: навч. посібн. Київ: Цент навчальної літератури, 2003. 188 с.
4. Посібник з питань просторового планування для уповноважених органів містобудування та архітектури об'єднаних територіальних громад: навчальний посібник / Група радників з впровадження державної регіональної політики в Україні Програми «U-LEAD з Європою». Київ, 2019. 119 с. URL: <http://www.rdpa.regionet.org.ua/215> (дата звернення 27.04.2020)

Допоміжна

5. Г. Васильченко, І. Парасюк, Н. Єременко Планування розвитку територіальних громад: навчальний посібник для посадових осіб місцевого самоврядування. Асоціація міст України: 2015. 256 с. URL: <https://www.auc.org.ua/sites/default/files/library/1plangrweb.pdf> (дата звернення 27.04.2020)
6. Біла С.О. Стратегії розвитку регіонів: шляхи забезпечення дієвості. Збірник матеріалів «круглого столу». Київ: НІСД, 2011. 88 с.
7. Дикий О.В. Основні пріоритети та механізм стратегічного планування соціально-економічного розвитку регіонів. Ефективна економіка. 2011. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=803> (дата звернення 27.04.2020)
8. Кукса І. М., Гончаров Є. В., Чернякова І. С. Стратегічне планування соціально-економічного розвитку регіону. Вісник

Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля.
2011. Вип. 17. С. 218-224.

9. Осипов В. М. Півоварчук І. Д., Парасюк І.Л. Стратегічне планування як ефективний інструмент управління регіональним розвитком. *Вісник Сумського державного університету. Сер. Економіка.* 2011.Вип.1. С. 89-100.

10. Тертичка В.В. Стратегічне управління : навчальний посібник. Київ: "К.І.С", 2015. 171 с. URL: https://www.ipas.org.ua/images/doc/Library/EducationalMaterials/strategichne_upravlinnia-tertychka_2014.pdf (дата звернення 27.04.2020)

11.Берданова О. Оперативне планування реалізації стратегії територіального розвитку : практичний посібник. Київ. : ТОВ "Софія-А", 2012. 48 с.

12..Вакуленко В.М., Орлатий М.К. Основи регіонального управління в Україні: підруч. Київ.:НАДУ, 2011. 635 с.

13.Моделі і методи соціально-економічного прогнозування : підручник / В. М. Гесць, Т. С. Клебанова, О. І. Черняк та ін. Харків: ВД "ІНЖЕК", 2005. 396 с.

14.Пушкар З., Пушкар Б. Стратегічне планування регіонального розвитку. Українська наука: минуле, сучасне й майбутнє. 2008. Вип. 13. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Un_msm/2008_13/Puskar.pdf (дата звернення 27.04.2020)

15.Кукса І.М., Гончаров Є.В. Черняков І.С. Стратегічне планування соціально-економічного розвитку регіону URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/vsunu/2011_17/Kulsa_Gonc.pdf (дата звернення 27.04.2020)

16.Ігнат'єва І. А. Стратегічний менеджмент : підручник Київ: Каравела, 2008. 480 с.

17. Корецький М. Х. Стратегічне управління : навч. посібн. для студентів вищих навч. закладів. Київ: Центр навчальної літератури, 2007. 239 с.

18. М.М. Мартиненко, І.А. Ігнат'єва Стратегічний менеджмент : підручник. Київ, 2006. 320 с.

19 Міщенко А. П. Стратегічне управління : навч. посібн. для студентів вищих навч. закладів. Київ: ЦУЛ, 2004. 336 с.

Нормативно-правова

20.Земельний кодекс України : Закон України від 25.10 2001 р. № 2768-III. URL: <https://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2768-14/page3>. (дата звернення 27.04.2020).

21.Водний кодекс України: Закон України від 22.05.2008 р. № 10-рп/2008.

22.Про землеустрій: Закони України від 22 травня 2003 р. за № 858-IV

23.Про державний контроль за використанням та охороною земель: Закони України від 19 червня 2003 р. за № 963-IV

24.Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 р. за № 1264-XII

25.Порядок проведення інвентаризації земель : затв. постановою КМУ від 23.05.2012 р. №513. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/513-2012-%D0%BF> (дата звернення 27.04.2020).

26.ДБН Б.2.2-12:2019 Планування та забудова територій

27.ДБН Б.2.2-3:2012 Склад та зміст історико-архітектурного опорного плану населеного пункту

28.Про затвердження Порядку визначення розмірів і меж водоохоронних зон та режиму ведення господарської діяльності в них: Постанова Верховної Ради України від 8.05.96 р. № 486

29.Про правовий режим зон санітарної охорони водних об'єктів: Постанова Кабінету Міністрів України від 18.12.98 р. № 2024

30.Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України : Закон України № 1602-III від 23 березня 2000 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1602-14> (дата звернення 27.04.2020)

31.Про державні цільові програми : Закон України № 1621-IV від 18.03.2004 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1621-15>. (дата звернення 27.04.2020)

32.Про затвердження Методичних рекомендацій щодо формування регіональних стратегій розвитку: Наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції

України № 224 від 29.07.2002 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0224569-02/sp:max100> (дата звернення 27.04.2020)

33. Про затвердження тимчасових методичних рекомендацій щодо розроблення державних цільових програм: наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України № 114 від 08.05.2003 року URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/U341_01.html (дата звернення 27.04.2020)

5. Інформаційні ресурси

34. Офіційний Web-сайт Верховної Ради України. URL: <http://portal.rada.gov.ua/> (дата звернення 27.04.2020). Законодавство України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/> (дата звернення 27.04.2020).

35. Офіційний Web-сайт Кабінету Міністрів України. URL: <http://www.kmu.gov.ua/> (дата звернення 27.04.2020).

36. Наукове фахове видання «Ефективна економіка» http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/4_2018/156.pdf (дата звернення 27.04.2020).

37. Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру. URL: <http://land.gov.ua/> (дата звернення 27.04.2020).

38. Державний комітет статистики. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 27.04.2020).

39. Національна бібліотека ім. В. І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/> (дата звернення 27.04.2020).

40. Рівненська обласна універсальна наукова бібліотека (м.Рівне, майдан Короленка, 6). URL: <http://www.libr.rv.ua/> (дата звернення 27.04.2020).

41. Рівненська централізована бібліотечна система (м. Рівне, вул. Київська, 44). URL: <http://cbs.rv.ua/> (дата звернення 27.04.2020).

42. Наукова бібліотека НУВГП (м. Рівне, вул. Олекси Новака, 75). URL: <http://nuwm.edu.ua/naukova-biblioteka> (дата звернення 27.04.2020).